

PRZYCZYŃCA (164) *sb m i f*

Na oznaczenie mężczyzn: *m* (157); na oznaczenie kobiet: *f LatHar* (2); *f a. m KrowObr* (5).

a jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie).

sg N przyczyńca (27). ◇ *G przyczyńce* (14). ◇ *D przyczyńcy* (1). ◇ *A przyczyńcę* (27) [w tym zapis: -e (3)]. ◇ *G przyczyńce a. A przyczyńcę* (1). ◇ *I przyczyńcą* (41). ◇ *L przyczyńcy* (7). ◇ *V przyczyńco* (2). ◇ *pl N przyczyńcy* (2) *BielKron*, *SkarŻyw*, *przyczyńce* (2) *RejAp*, *WujNT*. ◇ *G przyczyńc(o)w* (14). ◇ *D przyczyńc(o)m* (1). ◇ *A przyczyńce* (7), [przyczyńc(o)w]. ◇ *I przyczyńcami* (14); -ami (13), -(a)mi (1). ◇ *L przyczyńcach* (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Ten, kto coś spowodował, sprawca; author Modrz [w tym: czego (20)] (23) : LibLeg 11/94; [Ruben, brat Józefa mówi:]* Acz będą ręce prozne/ nie winney krwie iego Alem śmierci przyczyńcza/ y zdraycza oycza fwego *RejJóz A8v*; bo czyni modlitwę Prorok święty przeciw Saulowi/ y przeciw thym czo go podłzczuwáli nań/ mieniać go być przyczyńcą iákiego rozerwánia y niefálnki *LubPs O3; KrowObr 212; RejWiz 134; Piřzã Kronikarze iř iego [króla Przemysławã] śmierci przyczyńcy fã Nałęcz y Záręby. BielKron 368, 163v; Dignitatis meae amplifcator, Powyřłżzenia mego prziczińcã/ Pomnořiciel dořtoynořci moyey. Mącz 8b; Zwykli teř byli zãlię drudzy řydom łãiac/ Iudařzã/ Piłatã/ Herodã/ y ine przyczyńce tey řwiętey męki iego [Pana]/ przeklinãc *RejPos 100, 49, [105]v, [108]v; Widziř iř iáwnie Bog niechce być przyczyńcã grzechu twoiego áni kãtem nád tobã RejZwierc 5v; A po otrzymãniu zwycięřtwã řkarawřzy tych ktorzi byli przyczyńcãmi przeciw tobie woyny/ drugim wřzelãkã łãfkę y ludzkořc okazuy. ModrzBaz 127; StryjKron 335; [AktaSynod IV 90; StryjPoczãt 320; poimawřzy przednieyřzych buntownikow y przyczyńcow wygãnia Oycã fwego [...]/ iednych pořcinãc/ drugich pořlepic kazał StryjKron 181 (Linde); BielKron 1597 203 (Linde)].**

przyczyńca do czego (1): iř ten nędzny człowiek ieft przyczyńcã do tego/ á dla niego fie to dzyeie/ iř tãk řwięty á dobrotliwy á niewinny Pan/ niefie tho okrucieńřtwo ná fobie/ á wylewa fie tã niewinna krew iego. *RejPos [108]v.*

przyczyńca k(u) czemu (2): ktorzi lyvdzie bily řpanřtwã wãřzego wëřpolek swalachi ktorzi bily prziczińczamy kv řpvřřoffeniv thich wřzy nařchich *LibLeg 10/91v; RejPs 37.*

Szeregi: »jednãcz i przyczyńca« (4): ieft to [...] Antykryřřtowa náukã wãłfna/ Kryřřtułã Synã Bořego/ tzińc iednatzem y przytzyńcã tylko odkupienia/ á Święte ludzi vmãrle/ iednãnia z Bogiem. *KrowObr 210, 208 [2 r.], 210.*

»przyczyńca i wodz« [szyk zmienny] (1): *LatHar 354; [i zamieszkaliřmy dla tego dziesięć dni w Krakowie, abyřmy wodza i przyczyńcę tak řãłosnego we zborze Bořym wřruszenia poznali. AktaSynod II 328].*

2. *Ten, kto wřstawia się za kimř, poleca kogoř, orędownik; pořrednik; deprecator Mącz, Calep, Cn; commendator BartBydg; precator Cn [w tym: o Chryřřtusie i řwiętych (103)] (141) : BartBydg 31b; SeklKat D4; potrzebã było tãkowego przytzyńce/ kthoryby był nád wřzythki niebiołã podwyřřřzony KrowObr 213v, 213 marg, 218, Rr2; Gdy Cefarz przyiechãł do Bononiei/ przyiechãł kniemu Frãnciřzek z Forcyã z przyczińcãmi od Papięřã/ prořzac aby był przywrocon zãlię ná kłięřtwo Medyolãńkie *BielKron 206v; Mącz 320b; Kogóř my w tãk wielkim gręchu [...] naydřiemy**

łobie Przyczyńcą/ za którégoby przyczyną/ odpuścił nam BOG wcielony krzywdę y háńbę fwą/ bes pokáiánia náłzého? *OrzQuin* Z2v; Ale tám iuż żadney pomocy/ żadnego ráttunku/ żadnego przyczynce iefliże iuż fpádniesz z dekretu tego/ nie naydzyefz ná niebie áni ná zyemi. *RejPos* 248, 181v; Nigdy Kościół Powfzechny zbáwienia w inżym áni przez inego niefzukał/ iedno w Pánie Chryftuſie y przez Chriftulá. Poniewałz Swiętych nie iáko zbáwicielow/ ále iáko przyczynców náłzych wzywamy. *WujJud* 72v, 57; *RejPosWstaw* [143⁴]v [2 r.]; *CzechEp* 188; O Kryfte náłz Zbáwicielu przyczynco iedyny/ ráttuy nas fwoią przyczyną *ArtKanc* L9, F13v, M10v, P7; *GrabowSet* L2; *LatHar* 446; Przetoż y ty/ iefli wąpifz żebyś łam miał doftáć odpulzczenia ciężkich grzechow fwoich/ vżywayże przyczynców/ vżyway pomocy kościołá/ ktory fię zá tobą przyczynić może *WujNT* 212, 724.

przyczyńca do kogo, do czego (20): *SeklWyzn* e4 [2 r.]; Ci go [baranka, Syna Bożego] telz iefzcze z głową nieiedzą/ ktorzy go zá iednego tylko iednatzá y przytzyńcę do Bogá mieć niechcą *KrowObr* 185; Vkałz gdzie Kryftus odkupiwfzy nas/ zdał y fpuścił vrząd fwoy kápłáńki/ ludziom vmárłym? áby oni byli náłzymi Iednatzmi y przytzyńcami do Bogá? *KrowObr* 210, 208 [2 r.], 209 [2 r.], 209v, 213, 214v, 216; *WujJud* 184; *CzechRozm* 181v; Wfpomni y ná te/ ktorzy żadnych do máieftatu twego ſwiętego po ſmierci fwoiey przyczynców nie máią *LatHar* 100, 42; *WujNT* 212 *marg*, 559, 724, Bbbbbbb3.

przyczyńca u kogo (5): *RejPos* 176; á iefli y bez grzechu nam wiadomego żyie [ubogi]/ czćić go wielce winni ieftefmy iáko przyczynce náłzego v Bogá. *SkarŻyw* 589, 589; áby ták błogofławiony Iędrzey Apoftoł twoy/ zá námi był wiekuifłym v ciebie przyczyną/ iáko w Kościele twym pokazał fię być káznodzieią y rządzącą. *LatHar* 435; *WujNT* 818.

przyczyńca komu (1): Iefł [Jezus] też náłzym Biſkupem naywyżfzym [...]/ ktory teraz fiedzi ná práwicy Bogá Oycá/ złtawfzy fię nam przyczyną *BibRadz* *7.

przyczyńca za kogo (1): Chryftus Pan náłz iefł doftátecznym przyczyną zá nas *BialKat* 153v.

przyczyńca miedzy kim i kim (1): Abowiem tu wyznawałz/ y nieprzyfz fie thego/ iż Kryftus iednatz y przytzyńcá/ miedzy Bogiem y potępionym tzłowiekiem *KrowObr* 208v.

przyczyńca przed kim (1): Nie wzywamy tedy Swiętych/ áni im nabożeńftwá czynimy/ áni ich zá przyczynce fwoie przed Bogiem mamy. *WujJudConf* 58.

przyczyńca za kim (7): I niechay bedzie v ciebie zánami Wietzny przytzyńcá. *KrowObr* 171; Abowiem to pímo fwięte/ ktore ty przywodziłz/ nic fie nie ftofuie/ áni fciąga ku temu/ áby Abraham álbo Dawid po ſmierci/ był Iednatzem y przytzyńcá zá ludem Izráhelſkim do Bogá *KrowObr* 216; Auguſtus [...] takież Cefárzá profił/ miał też zá łobą przyczynce/ áby iego dzieci Cefarz nieoddálał bliſkich vrzędow y dzierzaw. *BielKron* 237v; *ArtKanc* G17; *Calep* 309a; *LatHar* 435; *WujNT* 724.

przyczyńca czyj [w tym: *pron poss* (35), *G sb* (1)] (36): *SeklKat* X; [ſłowa Chryſtusa:] y flubuić być twoią głową/ Krolem/ Biſkupem/ y małżonkiem/ twoim/ przytzyńcá/ orędownikiem/ y iednatzem iedynym twoim. *KrowObr* 46v; Thy Kryftuſie/ łam nieieſtes doftáteczny náłz Iednatz y przytzyńcá/ y łam temu zdołać niemożefz/ abyś nas poiednał z Bogiem Oycem *KrowObr* 209; oto Swięci vmárli łá inżymi y drugimi náłzymi Iednatzami y przytzyńcami do Bogá/ przeto fie do nich vćiekamy/ y onych ná pomoc wzywamy łobie *KrowObr* 209v, 153v, 173, 209, 209v, 210 (14); *RejAp* 9; *RejPos*

[137], 181v; *WujJud* 184; *WujJudConf* 58; *CzechRozm* 193v [2 r.], 204, 219v; *SkarŻyw* 589, 589 *marg*; Chriftus zarázem [z] łrony człowieczeńtwa iest przyczyńcą nálezym/ y z łrony Bołtwa iest Sędzią nálezym *CzechEp* 150, 187, 329; bądź przyczyńcą ludu twego *ArtKanc* H2; prosimy cię abyś nas požądáną miłosierdzia twe⁸⁰ obfitością/ zá prośbą niezliczoney liczby przyczyńcow nálezych/ litościwie opátrzył. *LatHar* 473, 42; *WujNT* 559, 818, Xxxxx4v; *SkarKaz* 245b.

W połączeniach szeregowych (27): SeklKat X; wżlytki wierne z Oycem swoim niebieskim [Jezus] poiednał/ przełto nie mnie/ ále Syná mego łámego/ zbáwicielem/ odkupicielem/ iednatzem/ przytzyńcą/ y zrodłem/ wżego dobrá zowie y tzyńcie *KrowObr* 154v; Co było po Iednatzu/ przytzyńcy/ załtępcy/ y rzetniku Pánu Kryłtułie/ iefli nas Sztzepan/ Eulogi Waclaw/ Wocieh/ pánná Márya z Bogiem ziednáli? y iefli fie przytzyńcami/ załtępcami/ y rzetnikami nálezymi łtali? *KrowObr* 218v; A batyzł iuz/ iako wiele macie/ tych Iednatzow/ przytzyńcow/ załtępcow/ rzetnikow/ zbáwicielow/ odkupicielow/ y Bogow/ kthorzy nic nie łą rozni od Kryłtułá v was *KrowObr* 218v, 46v, 153v, 167v, 208, 209 (12); *Mqcz* 44c; *RejPos* 305v; *WujJud* 184; iuz nigdy wiecey/ w rzeczách Bołkich á chwale Bozey duchowney łłuzących/ y zbáwieniu wybráných iego/ nie będzie żaden inłzy Pośrzednik/ Krol/ Ofiárownik y przyczyńcą do Bogá/ nád Páná nálezego Iezuła Chriftułá. *CzechRozm* 181v, 11v, 193v, 195, 201, 203v, 204, 219v; *CzechEp* 80, 252, 329.

Szeregi: »jednacz, (i, a) przyczyńca« [szyk 45:3] (48); *MurzHist* L2v; A flyłyzł tu łwoie przytzyńce/ y iednatze/ w ktorych zaflugach dufacie/ y wlpomozenia/ y obrony od nich łłukaćie? *KrowObr* 160v; POwiedałz ielcze/ Iż was nieprawdziwie pothwáram/ ábyście mieli wiele Iednatzow y przytzyńcow do Bogá. *KrowObr* 208; tzeuześ wtym piłaniu twoim/ vtzyńił rozdział miedzy Iednatzem y przytzyńcą Pánem Iezu Kryłtułem/ á miedzy inłzymi Iednatzami y przytzyńcami ludzmi vmárłymi? *KrowObr* 208; I nieiefteś wietzny Iednatz y przytzyńca/ iedno thylko byłeś nálezym Iednatzem y przytzyńcą/ ná on tás/ kiedyś nas wykupił *KrowObr* 209, 168, 185 [2 r.], 208, 208v [2 r.], 209 [10 r.] (43); *RejAp* 9; iż oczkolwiek záwołamy ku Bogu Oycu w imię tego iednaczą á przyczyńce nálezego/ wżytko nam będzie dano y odpulczono. *RejPos* 181v; *RejZwierc* 196; *WujNT* Xxxxx4v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 20 r.]

»przyczyńca, obrońca« (1): Iuz ten przyczyńcá/ iuz ten obrońcá wiścił káżdego/ iż ma záwždy znaleźć miłosierdzye przed Máiefłatem Bogá Oycá niebieskiego *RejPos* 305v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»przyczyńca i ofiarownik« (1): Nád to ielcze/ znácznie tego dokłáda pímo/ iż on [Jezus] będąc nálezym przyczyńcá/ y ofiárownikiem/ záwłze łię zá námi przyczyńca *CzechEp* 329.

»przyczyńca a opiekálnik« (1): Czwarthe [obacz]/ iż wiełz że iuz thám małz przyczyńcę łwego/ á opiekálniká łwego *RejPos* [137].

»przyczyńca i patron« [szyk 1:1] (2): Tákże y o wzywaniu rozumiey/ zwłászczá gdy dáleko inłzym łpofobem Swiętych/ niłzi łámego Bogá wzywamy/ tego iáko dawcę wżytkiego dobrá/ onych tylko iáko przyczyńcow y pátronow. *WujJud* 55v; *LatHar* 42. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»pocieszyciel i przyczyńca« (2): Day Boze/ ábyłmy dla zaflug y modlitw Swiętego Eulogiego byli wlpomożeni. Bądz nálezym poćiefzyćielem y przytzyńcá. *KrowObr* 173, 217.

»przyczyńca i pomocnik« (1): Bo tu Apōstoł mowi nie o tym wzywaniu/ którym wzywamy ludzi świętych/ iáko przyczyńcow/ y pomocnikow náłzych do Páná Bogá: ále [...] *WujNT* 559.

»przyczyńca, (i, a) pośrzednik« [*szyk 2:2*] (4): *BibRadz* *7; *RejAp* 170v; tedy to o nim zle mowią/ coś [!] powiedział/ ci/ ktorzy mu tákową powieścią fwą wżyfłtko zaráz odeymuią/ co iemu BOg y Oćiec iego dáł: gdy mu tego dáć niechcą/ żeby go wierni w potrzebách fwych/ iáko przyczyńcę fwoiego y pośrzednika wzywáli. *CzechRozm* 193v; *SkarKaz* 245b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 14 r.*]

»rzecznik abo przyczyńca« (1): Słowo Graeckie παράκλητος, nie tylko poćiefzyćielá, ále y rzeczniká ábo przyczyńcę znaczy. *WujNT* 364 *marg.* [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

a. *Orędowniczka, pośrzedniczka* (7) : O Márya ozdobo narodu ludzkiego/ y chwało dworu niebiełkiego/ mo(dl się za nami) Przyczyńco napotęźnieyřza/ modl fię <za nami> *LatHar* 505.

przyczyńca do kogo (1): Naprzod tzałzu Adwentu Pánnę Máryą Iednatzem Przytzyńtżá do Bogá tzynicie/ kiedy ták mowicie řzemrząc. *KrowObr* 168.

przyczyńca u kogo (1): *LatHar* 550 *cf* »przyczyńca i pośrzedniczka«.

przyczyńca czyja [*w tym: pron poss (1), [G sb]*] (1): *KrowObr* 153v; [[*dworzanin mówił*] że Brugeryus/ pánną Maryą/ ktora ieft przyczyńcá nędznych grzełznikow/ gardzi *BazHist* 93 (*Linde*)].

W połączeniach szeregowych (2): A miáłto Bogá y Syná ie⁸⁰ miłego/ vkażá mu [*dziecięciu*]/ y dádżá mu zá Pátroná zá przytzyńcę/ y iednatżá/ Klarę/ Brygidę/ Iágnieřłkę/ Dominiká *KrowObr* 150; Izali oná [*Maryja*] ieft zbáwićielká/ przytzyńcá/ woytowa/ y iednatżká náłżá? *KrowObr* 153v.

Szeregi: »jednacz i przyczyńca« (2): Kto vtzynił Iednatzem y Przytzyńcá pánnę máryą. *KrowObr* 164 *marg*, Ss2. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»przyczyńca i pośrzedniczka« (1): Iezu/ ktorys miedzy wżyfłtkimi Świętymi nagodnieyřżá Pánnę y mátkę twoię Máryą/ zá ofobliwą v ćiebie przyczyńcę/ y w przyczyńie pośrzedniczkę/ Kośćiołowi twemu dáć [...] raczył. *LatHar* 550.

Synonimy: 1. *sprawca*; 2. *jednacz, orędownik, pośrzednik, prokurator*; **a.** *orędownica, orędowniczka, pośrzedniczka, rzeczniczka*.

Cf   **[PRZYCZYNICIEL],   [PRZYCZYNICIELKA],   [PRZYCZYNNIK],**
[PRZYCZYŃCIEL]